

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

En modern krisreglering för verksamheter på skolområdet

U2024/02201

Sammanfattning

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, instämmer i behovet av en ny förordning som reglerar utbildningsverksamheten inom skolväsendet vid höjd beredskap och fredstida krissituationer. SPSM tillstyrker de flesta förslagen i promemorian. I följande fall ser SPSM dock behov av justeringar och förtydliganden:

- SPSM ser behov av justering avseende ansvaret att tillhandahålla omsorg vid fritidshem i de fall eleverna inte kan ta sig till specialskolan. (7.2.1 och 8.2.1)
- SPSM efterlyser förtydliganden avseende vistelsekommunens ansvar för utbildningen i relation till SPSM:s ansvar för elever i specialskolan (7.3.1 och 8.3.1)
- SPSM menar att ansvaret för skolmåltider kan behöva övergå till hemkommunen eller vistelsekommunen i de situationer eleverna på grund av rådande omständigheter inte kan ta sig till specialskolan (7.3.4 och 8.3.4).

SPSM vill påpeka vikten av att behov hos elever med funktionsnedsättning uppmärksammas särskilt inför eventuella beslut om att stänga skolor respektive vid övergång till fjärr- eller distansundervisning. Exempelvis kan utbildnings- respektive omsorgsbehoven hos elever inom anpassad grundskola och anpassad gymnasieskola vara svåra att tillgodose vid fjärr- respektive distansundervisning. Det samma gäller för en del av specialskolans elever.

SPSM:s synpunkter

5 En ny förordning för verksamheter på skolområdet vid fredstida krissituationer och höjd beredskap

SPSM tillstyrker förslagen i denna del.

SPSM instämmer i att det är lämpligt att en ny förordning ersätter de tidigare, och att förordningen bör omfatta samtliga skolformer. SPSM menar dock att viss särreglering av specialskolan fortsatt kan behövas, på grund av de särskilda förutsättningar som gäller för skolformen. Myndigheten återkommer till dessa frågor nedan.

6 Bemyndiganden

SPSM tillstyrker förslagen i denna del med följande kommentarer.

Tillfällig stängning av skolverksamheter kan innebära särskilda konsekvenser för barn och elever med funktionsnedsättning. Exempelvis kan elever med funktionsnedsättning ha särskilda omsorgsbehov, som behöver tillgodoses på andra sätt om skolan har stängt.

Under covid-19-pandemin höll specialskolan verksamheten i gång för samtliga elever. Fjärr- respektive distansundervisning innebär en stor utmaning utifrån specialskolans elevers förutsättningar, och myndigheten menar att det i största möjliga mån bör undvikas för specialskolans målgrupper.

Även för elever med funktionsnedsättning i andra skolformer kan det innebära särskilda utmaningar med fjärr- och distansundervisning. Konsekvenser för elever med funktionsnedsättning bör beaktas särskilt om regeringen beslutar att meddela särskilda föreskrifter enligt föreslagna bemyndiganden.

7.2.1, 7.2.2 och 8.2.1 Behov av omsorg

SPSM tillstyrker förslagen i huvudsak, men menar att det kan finnas behov av kommunal omsorg för specialskolans elever i vissa fall.

Om specialskolans skolverksamhet är stängd eller verksamheten bedrivs genom fjärr- och distansundervisning befinner sig eleverna sannolikt hos sina vårdnadshavare. En del av specialskolans elever veckopendlar på grund av att de bor långt ifrån skolan. En stor andel av de elever som reser till skolan varje dag förflyttar sig från en annan ort, och det är inte självklart att eleverna i dessa situationer kan ta sig till specialskolan och fritidshem. Detta innebär stora utmaningar för SPSM när det gäller möjlighet att tillhandahålla omsorg i form av fritidsverksamhet för specialskolans elever, om eleverna befinner sig på en annan ort. SPSM menar därför att det behövs en undantagsbestämmelse som ger rätt till fritidshem inom kommunal

verksamhet vid höjd beredskap respektive fredstida kris då det föreligger omsorgsbehov, men eleven inte kan ta sig till specialskolans fritidshem. Det kan bero på att de befinner sig längre bort än dagspendlingsavstånd, eller att eleven inte kan ta sig till fritidshemmet av andra skäl som beror på rådande krisläge. Elevernas behov av tillgänglighet och anpassningar behöver då beaktas inom den kommunala omsorgen, exempelvis behov av att kunna kommunicera på teckenspråk.

En elev i specialskolan som till följd av skolgången måste bo utanför det egna hemmet har rätt till tillfredsställande förhållanden. Staten ska svara för detta utan extra kostnader för eleven.¹ SPSM tillgodoser detta främst genom att tillhandahålla elevboenden. För närvarande (oktober 2024) är det 56 av specialskolans elever som bor utanför hemmet under skolveckor. Om specialskolan har stängt sin skolverksamhet på grund av höjd beredskap eller fredstida kris föreligger rimligtvis inget behov att bo utanför hemmet *till följd av skolgången*. Det samma torde gälla om bestämmelser om fjärr- eller distansundervisning ska tillämpas. Promemorian uppmärksammar inte frågan om elevboenden överhuvudtaget. SPSM:s slutsats av gällande och föreslagna bestämmelser är att SPSM inte ska ha en beredskap för att hålla elevboenden öppna i de fall skolverksamheten har stängt eller undervisningen bedrivs via fjärr- eller distansundervisning.

Många elever med funktionsnedsättning har idag skolskjuts av olika slag, anpassade efter deras behov. Det gäller framför allt i anpassade skolformer och elever i specialskolan. Om skolan har stängt, men huvudmannen fortsatt har ansvar för fritidshemsverksamhet kan det innebära utmaningar för vårdnadshavare att förflytta eleven till verksamheten. Bestämmelsen om SPSM:s ansvar för resor utgår från behov på grund av utbildningen i specialskolan. SPSM efterlyser tydliggöranden avseende ansvar för skolskjuts och andra elevresor om skolor har stängt, men fritidshem ska hållas öppna. Elever med funktionsnedsättning, exempelvis elever i specialskolan, kan ha en lång resväg till skolan och tillhörande fritidshem, samt särskilda behov av exempelvis skoltaxi. Om rätt till skolskjuts inte föreligger i dessa fall kan det innebära att eleven inte kan ta sig dit.

¹ 12 kap. 25 § skollagen (2010:800).

7.3.1 och 8.3.1 Kommunen ska sörja för att alla skolpliktiga barn som vistas där får föreskriven utbildning

SPSM tillstyrker ett ansvar för kommunen för samtliga skolpliktiga barn som vistas i kommunen, men menar att *sörja för* är otydligt när det gäller ansvaret för eleverna i de statliga skolformerna.

SPSM instämmer i utredningens utgångspunkt att samtliga verksamheter på skolområdet så långt som möjligt ska fortsätta att bedrivas under höjd beredskap. Samtidigt ser SPSM att det fortsatt kan finnas behov av ett undantag i exceptionella fall, om en elev som är mottagen i specialskolan de facto inte kan ta sig till skolan. Det kan under höjd beredskap vara olämpligt med förflyttningar inom landet. Det kan påverka SPSM:s möjlighet att erbjuda specialskolans elever utbildning inom specialskolan och tillhörande förskoleklass respektive fritidshem. I sådana situationer menar SPSM att ansvaret för att tillhandahålla utbildning bör övergå till vistelsekommunen. Enligt SPSM bör det uttryckas som en rättighet för eleven att få sin rätt till utbildning tillgodosedd av kommunen. SPSM vill även lyfta fram att kommunen i möjligaste mån behöver beakta specialskolornas elevers behov och kommunikativa förutsättningar.

7.3.3 och 8.3.3 En möjlighet att övergå till fjärr- och distansundervisning

SPSM tillstyrker förslagen, men med en kommentar.

Det är positivt att promemorian lyfter fram fjärr- och distansundervisning som en åtgärd som i första hand är lämplig för äldre elever. SPSM saknar dock en analys om hur förslaget kan förväntas påverka olika elevgrupper, såsom elever med funktionsnedsättning. Exempelvis har vissa elever svagare kommunikativa förutsättningar, såsom elever med grav språkstörning, hörselnedsättning och döva elever, vilket kan försvåra möjligheterna att delta i fjärr- och distansundervisning.

SPSM saknar också ett resonemang och analys angående om huruvida förslaget förväntas kunna genomföras inom anpassade skolformer, där många elever har ett stort behov av stöd, och även kan ha stora omsorgsbehov. Det samma gäller elever vid specialskolorna Ekeskolan och Åsbackaskolan, där SPSM menar att fjärr- eller distansundervisning inte kommer vara möjlig. Det behöver finnas en beredskap hos kommuner och skolhuvudmän för att kunna omhänderta behov hos elever som tillhör målgruppen för LSS och har behov av assistans under skoldagarna.

7.3.4 och 8.3.4 Särskilda bestämmelser och dess förhållande till fjärr- och distansundervisning

SPSM tillstyrker förslaget, i huvudsak, men avstyrker delen om ansvar för tillhandahållande av skolmåltider för specialskolans del, i de fall eleverna inte kan ta sig till skolan.

Det kan under höjd beredskap vara olämpligt med förflyttningar inom landet. Det kan påverka SPSM:s skolors möjlighet att erbjuda specialskolans elever skolmåltider och fritidshem om eleverna inte kan resa till specialskolan utan stannar i hemkommunen, eller annan vistelsekommun, långt från skolan. Det kan vara möjligt att erbjuda skolmåltider för specialskolans elever via avtal med kommuner på frivillig väg, men det kräver samtidigt en omfattande administration genom avtal om måltider för enskilda elever. Om kommunen inte vill ingå sådana avtal har specialskolan sannolikt ingen möjlighet att erbjuda skolmåltider för eleverna. Ansvaret för skolmåltider kan enligt SPSM därför i dessa fall behöva åligga hem- eller vistelsekommunen även om specialskolan har ansvaret för den pedagogiska verksamheten.

7.5.1 och 8.5 Samtliga skolverksamheter ska ha en plan för verksamheten inför och vid höjd beredskap respektive fredstida krissituationer

SPSM tillstyrker förslaget, med en kommentar.

SPSM ställer sig frågande till placeringen av bestämmelsen om planläggning i skollagens första kapitel, som innehåller övergripande bestämmelser om bland annat utbildningens syfte och utformning. Det skulle kunna vara lämpligare att placera bestämmelsen om planläggning i en annan del av skollagen, såsom kapitel två som innehåller bestämmelser om huvudmannens ansvar eller kapitel 29 med övriga bestämmelser.

7.6 och 8.6 Ett samordningsansvar för kommunerna

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM har liknande erfarenheter som de som lyfts med utredningen av representanter för enskilda skolhuvudmän avseende bristande kommunikation och information under covid-19-pandemin. Mot bakgrund av det är det positivt att kommunernas ansvar förtydligas.

9 Allvarliga störningar av lokal art

SPSM tillstyrker förslagen i denna del, men har samma synpunkter som ovan angående SPSM:s möjligheter att erbjuda specialskolans elever fritidshem och skolmåltider om dessa inte kan resa till specialskolan utan stannar i hemkommunen. Ansvar för skolmåltider samt utbildning och omsorg i fritidshem kan i dessa fall behöva åligga hem- eller vistelsekommunen även om specialskolan har ansvaret för den pedagogiska verksamheten inom specialskolan.

10 Allmän översyn av befintliga bestämmelser

SPSM tillstyrker förslagen i denna del, med en kommentar.

Såsom myndigheten påpekat ovan kan specialskolans elever vid höjd beredskap och fredstida kris befinna sig långt från specialskolans verksamhet. Även om bestämmelsen om att SPSM får besluta att de uppgifter som myndigheten har ska övertas av kommunen samt att SPSM får besluta att verksamheten vid skolenheten ska läggas ned inte överförs till den nya förordningen bör det enligt SPSM vara tydligt att vistelsekommunen har ett ansvar för att se till att eleverna får sin rätt till utbildning och omsorg tillgodosedd, i de fall eleven inte kan ta sig till specialskolan, och att det kan innebära en skyldighet att tillhandahålla utbildning inom kommunens försorg.

I detta ärende har juristen Rebecka Pomeroy varit föredragande. I den slutliga handläggningen har även chefsjurist Ulrika Ehlin, enhetschef Nina Karnehed och sakkunnig Petter Ådahl deltagit.

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Aurora Lindberg
Generaldirektör